

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології**

Найдюк Людмила Миколаївна

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ
ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ**

спеціальність 053 Психологія

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою
«Психологія»

Науковий керівник:

*доктор психологічних наук, професор
Сафін Олександр Джамільович*

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ	
1.1. Поняття девіантної поведінки у психологічній літературі.....	6
1.2. Вплив соціальних і психологічних чинників на формування девіантної поведінки підлітків.....	13
1.3. Вплив комп'ютерних ігор на формування девіацій в умовах карантину.....	21
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗЦІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ	
2.1. Емпіричне дослідження девіантної поведінки підлітків та його результати.....	32
2.2. Профілактичні засоби подолання девіантної поведінки. Основні підходи до корекції девіантної поведінки підлітків	37
2.3. Програма корекції девіантної поведінки підлітків. Аналіз проведених досліджень.....	44
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Соціальні процеси, що відбуваються в сучасній Україні, кризова ситуація в багатьох сферах суспільного життя неминуче призводять до поширення девіантних форм поведінки. Девіантна поведінка є системою вчинків, що суперечать прийнятим у суспільстві моральним чи правовим нормам. Початкові форми девіантної поведінки нерідко виявляються в дитячому або підлітковому віці. Це пояснюється як соціальним статусом дитини, так і специфікою її вікового розвитку. Порушення норм і правил неповнолітніми здебільшого не становлять значної суспільної небезпеки, оскільки характеризуються примітивністю способів вчинення, мають виражену дитячу мотивацію. Але ці порушення надзвичайно небезпечні тим, що в разі відсутності своєчасної реакції на них з боку батьків, учителів, громадськості, правоохоронних органів, соціальних служб можуть набувати більш серйозного і систематичного характеру, сприяти поглибленню соціальної деформації особистості.

Підлітковий вік є найчутливішим до особливостей соціальної ситуації. Зміни, що відбуваються в нашому суспільстві, практично зруйнували раніше існуючі уявлення про норму в поведінці, що призводить до різних відхилень в особистісному розвитку та поведінці підлітків.

У зв'язку з цим велика увага практичних психологів приділяється проблемі девіантної поведінки підлітків, яка як одна з форм деструктивної поведінки наносить шкоду не тільки молодій людині, а й усьому суспільству. Обговорення цієї проблеми набуває великої суспільної значимості і стає особливо необхідною в нинішніх умовах пандемії.

Концептуальні підходи до визначення сутності підліткових девіацій висвітлено в працях Г. Аванесова, С. Бадмаєва, А. Кравченка, В. Кудрявцева, І. Кона та ін. Особлива увага в наукових дослідженнях приділяється проблемі попередження та корекції відхилень у поведінці (Б.

Алмазов, О. Бовть, Л. Грищенко, Л. Орбан-Лембрик, Г. Пономаренко). Питанням профілактики девіантної поведінки підлітків присвячені праці таких учених, як М. Гінзбург, Г. Грибанова, К. Лебединська, Н. Максимова, В. Оржеховська.

Об'єкт дослідження – девіантна поведінка особистості.

Предмет дослідження – психологічні чинники девіантної поведінки підлітків.

Мета дослідження – аналіз психологічних чинників девіантної поведінки підлітків, пошук шляхів профілактики девіантної поведінки підлітків.

Завдання дослідження:

- 1) розглянути теоретичні підходи науковців до поняття та визначення девіантної поведінки; охарактеризувати види і прояви девіантної поведінки;
- 2) дослідити вплив психологічних чинників на формування девіантної поведінки підлітків;
- 3) вивчити вплив комп'ютерних ігор на формування девіантної поведінки підлітків в умовах карантину;
- 4) визначити профілактичні засоби, спрямованні на подолання девіантної поведінки;
- 5) розробити програму корекції девіантної поведінки та проаналізувати її вплив на поведінку девіантів.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань було застосовано теоретичні (систематизація наукових літературних джерел, порівняння та узагальнення даних) та емпіричні (спостереження, бесіда, тестування) методи дослідження. Застосовувався комплекс тестових методик: «Тест-опитувальник на наявність інтернет-адикції» (К.Янг), «Опитувальник для оцінки агресії (Ч.Спілбергера), «Характерологічний опитувальник» (К.Леонгарда).

Дані про апробацію. Матеріали магістерського дослідження доповідалися на засіданні кафедри психології, на ІХ-тій Всеукраїнській науковій Інтернет-конференції «Наукові психологічні дослідження і розробки молодих вчених» (Умань, 29-30 жовтня 2020 року) та на Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми особистісного зростання» (Житомир, 13 травня 2021 року).

Експериментальною базою дослідження слугувала Уманська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №8 Уманської міської ради Черкаської області та Уманська міська гімназія. Дослідженням було охоплено 60 осіб (учні 8-х класів).

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 64 найменування. Робота містить таблиці. Загальний обсяг роботи – 80 сторінок.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз літератури і наші власні дослідження вказують, що на виникнення і розвиток девіантної поведінки впливають ряд різноманітних факторів (біологічні, генетичні, фізіологічні, психофізіологічні, соціальні). В підлітковому віці виховний вплив батьків і близьких є одним з вирішальних чинників у формуванні певного стереотипу поведінкових реакцій і характерних особливостей.

Девіантна поведінка значної маси населення втілює сьогодні найбільш небезпечні для країни рушійні тенденції. Вплив злочинного світу на суспільство, розповсюдження його моралі, психічне зараження найменш стійкої частини населення – молоді – тривожна картина сьогодення. Деформація цінностей, яка відбувається в суспільстві починається у підлітковому віці і створює умови для відтворення законнеслухняності, ствердження свавілля.

Підлітковий вік – це час становлення характеру. Саме в цей період вплив середовища, найближчого оточення виявляється з величезною силою. Поведінка підлітка – зовнішній прояв складного процесу становлення його

характеру. Серйозні порушення поведінки нерідко пов'язані з відхиленнями в цьому процесі. Нерідко емоційний розвиток дітей буває порушеним, а їх поведінка нестерпною. У зв'язку з цим досить часто виникають ускладнення психологічного розвитку. Велика частина цих ускладнень є лише відхиленням від норми, а не симптомом психологічного захворювання.

Ми дослідили наявність інтернет-залежності у підлітків за допомогою методики «Тест-опитувальник на наявність інтернет-адикції», визначили рівень агресії – «Опитувальник для оцінки агресії» та акцентуації характеру – «Характерологічний опитувальник». Для психодіагностики був застосований груповий метод. У дослідженні брали участь учні 8-х класів.

З проведеного нами дослідження ми визначили, що на відхилення поведінки у підлітковому віці можуть впливати акцентуації характеру, рівень агресії та інформаційна мережа internet.

Сучасна школа повинна сприяти становленню особистості як суб'єкта і стратега власного життя, гідного людини. Навчитись жити – значить мати свою позицію в житті, свій світогляд, ставлення до себе та інших, діяти відповідно до поставленої перед собою мети. Побудувати свій власний індивідуальний спосіб життя, обрати оптимальний режим психологічних та фізичних навантажень, спосіб реакції на проблеми та успіхи.

Сім'я проектує долю своїх дітей вже в їхніх майбутніх родинах, тому робота з батьками по вихованню дітей має велике значення. Якщо в родинному спілкуванні домінує байдужість, зневажання потребами й чуттями кожного, неадекватна вимогливість, виховання без любові, то у дитини закладаються психічні відчуття відчаю, образи, низької самооцінки, ізоляції, неповноцінності.

Для корекційно-відновлювальної програми девіантів ми використали тренінгові заняття для учнів «Я – єдиний і неповторний» та «Як уникнути стресу», основною метою яких є розвиток соціально-комунікативного потенціалу особистості учнів, формування адекватної самооцінки, почуття впевненості, самоповаги та навичок ефективної взаємодії в колективі,

підвищення життєвих компетентностей школярів.

Після проведення корекційної програми ми зробили повторне діагностичне дослідження, в результаті якого виявили позитивні зміни у групі тих підлітків, які були присутні на усіх тренінгових заняттях.

У результаті проведеної корекційної програми схильність до агресії та насильства у підлітків в експериментальній групі знизилася, учні стали більш дружними, менше стало виникати конфліктних ситуацій.

Як свідчать результати діагностики, у групі, в якій проводився тренінг розвитку соціально-комунікативних компетентностей учнів, знизився рівень акцентуацій характеру, зменшився вплив інтернету підвищилась соціальна активність учнів, зріс рівень інтеграції у класах, відбуваються зміни в системі ціннісних орієнтацій. У багатьох учнів започатковується корекція вад особистісного розвитку. Тому, ми можемо стверджувати, що реалізовані в експерименті психолого-педагогічні умови підвищують ефективність роботи з попередження девіантної поведінки підлітків.